

DETRKŐ VÁRA A KÖZÉPKORBAN.

(Első közlemény.)

Detrekő felépítésének évét, ámbár biztosan és határozottan megmondani nem tudjuk, mégis meglehetősen szűk időközbe szoríthatjuk. S ez az idő a II. Otakár ellenében vívott harcok idejére esik. A Babenberg-család fiágának 1246-ban bekövetkezett kihalásával az osztrák tartományok birtoklása felett IV. Béla és Otakár között meginduló versengés, majd pedig a csakhamar beállott fegyveres ellenségeskedés, a mely kisebb-nagyobb megszakításoktól eltekintve több mint két évtizeden át tartott, elsősorban a határszélek kölcsönös pusztítását és pusztulását vonta maga után.

Míg az előző időkben, a mikor többnyire a németiség ellen folyt a küzdelem, ennek színtere inkább Pozsonytól délre eső Moson, Sopron és Vas vármegyék határára szorítkozott, addig most, a cseh király elleni harcokban e küzdőtér némi eltolódással a Pozsonytól északra fekvő határszélre is áthelyeződött. Itt elsősorban a Morva és a Kis-Kárpátok között elterülő népes síkságot fenyegette az ellenség támadása, melynek biztonságáért felett ez időben Dévény és Stomfa várak őrködtek.

IV. Bélának még sikerült Otakárt, kit már ő is az ország főellenségének tekintett, távortartani a határoktól. Az ő uralkodása alatt a csehek csak egy ízben törtek be Magyarországra, nevezetesen a kroissenbrunni csata után, mikor a menekülő magyarokat üldözték. Azonban e pusztítás rövid ideig tartott, mert Loránt nádor közvetítésével csakhamar béke jött létre, mely hogy tartós legyen, IV. Béla egyik főtörekvését képezte. Igyekezett mindenben II. Otakárnak kedvét keresni; feleségül adta neki unokáját, a gyönyörű szép Kunigundát, mely frigy a

békét még jobban megerősítette. Csakugyan IV. Bélának életében többé nem volt baja II. Otakárral.¹

Az öreg király halála után, alig hogy V. István trónra lépett, az ellentétek ismét kiélesedtek. A két uralkodó személyes találkozása inkább a háború kitörésének elhalasztását célozta, mintsem annak végleges elsimítását. De még a fegyverszünet lejárta előtt lánggra lobbantotta az izzó szenvedélyeket Henrik bán és társainak II. Otakárhoz való nyílt átpártolása. 1271 tavaszán már mindkét fél fegyverben állott s nagy előkészületeket tettek. A magyarok lassúsága miatt ezúttal II. Otakár támadott. Átkelt a Morván, hirtelen elfoglalta Dévényt és Stomfát, mely utóbbi várat Marczelfia Sándor ispán² védelmezett hősiezen; de a túlnyomó erő ellenében a gyöngye vár nem sokáig tarthatta magát. A védők vitézül harcolvá elestek, az ellenség pedig a drágán megvett várat a földdel egyenlővé tette.³

Pozsony meglepése és elfoglalása után Szentgyörgy, Bazin, Vöröskő, Nagyszombat és Nyitra egymás után kerültek az ellenség kezébe s a cseh csapatok a Garamig mindent elpusztítottak. II. Otakár most visszafordult és Pozsonynál átkelve a Dunán, V. Istvánnak Moson és a Rábca közt összegyűlt seregét támadta meg, de vereséget szenvedett, mire sietve visszavonult Bécsbe. A magyarok nyomában voltak a hátrálónak és előzőnlötték Ausztriát, maga V. István pedig az elfoglalt északnyugati vidéket hódította vissza,⁴ egyúttal gondoskodott a határok biztosításáról. Elrendelte, hogy a lerombolt Dévény és Stomfa várak helyébe⁵ alkalmas helyen erős várat emeljenek. *Ez az építendő vár pedig Detrekő volt.*

¹ Huber Ausztria története I. 441—42. és Pauler A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt II. 239—43. l.

² Pauler i. m. II. 287. l. hibásan Marczelfia Andrást említ.

³ Fejér Codex Diplomaticus V/1. 130—131. l. és Wenzel Árpád-kori új okmánytár VIII. 336—37. l.

⁴ Pauler i. m. II. 287—290. l.

⁵ Dévény és Stomfa még 1314-ben is romokban heverték, mivel I. Károly király ez évben megerősíti egyik hívét a két vár tartozékai birtokában, de a várakról említés nem történik, már pedig kétségtelenül nem maradt volna el, ha azok fennállottak volna. *Anjoukori Okmánytár* I. 355. l.

Meg kell jegyeznünk, hogy V. István ezen intézkedésére közvetlen forrásunk nincs, tehát ez csak az akkori viszonyok mérlegelésén alapuló feltevésnek látszik. Azonban a feltevés helyességét közvetett adatokkal tudjuk igazolni.

Detrekő, helyesebben ekkor még *Detre*,¹ az 1273. évet megelőzőleg okleveleinkben nem szerepel seholsem, holott a későbbi tartozékait képező falvakkal már sűrűn találkozunk a vár felépítése előtti időben is, a mikor ezek a pozsonyi vár birtokaihoz tartozóknak vannak nagyrészt említve.² Ez a körülmény

¹ A vár eme legrégebbi neve azt bizonyítja, hogy személynév eredetű, azonban a személynév tulajdonosára nézve semmi biztosat nem tudunk mondani. — Régente a XVII., XVIII. században Tetricus nevű római tisztre gondoltak, de ennek valószínűtlenségét már br. Mednyánszky Alajos kimutatta (*Tudományos Gyűjtemény* 1822. évf. VII. köt. 37. l.) és a ki, valószínűleg Lehoczky után, a vár nevét a Balassák őseivel, Detrével hozza kapcsolatba s ennek megfelelőleg e családot teszi meg a vár első birtokosává. Ha tényleg a Balassák lettek volna a vár első tulajdonosai, úgy e feltevés ellen nem volna semmi kifogásunk; csakhogy ez az eset nem áll fenn és így e gyanításnak is csak annyiban tulajdoníthatunk valamelyes súlyt, amennyiben Detre tényleg élő személy volt és a vár felépítését nem sokkal megelőző időben élt. Sokkal valószínűbbnek látszik, hogy a névadó személy előkelő világi vagy egyházi méltóságot viselő férfiú lehetett V. István korában; csakhogy ilyen nevű előkelőt V. István idejéből egyáltalán nem ismerünk, közvetlen megelőző korból is csak egy ily nevű zágrábi ispánról van tudomásunk (1269., *Tkalčić Monumenta episcopatus Zagrabienensis* I. 140. l.), kevéssel később pedig a szászoknak volt Detre nevű ispánjuk (1274 febr. 18., *Hazai Okmánytár* VIII. 160. l.). A pozsonyi ispánok között sincs az egész Árpád-kor alatt egyetlen Detre nevű ispán (*Ortvay* Pozsony város története I. 357—66. l.). Mindezek után gondolhatunk még a vár felépítőjére, esetleg első várnagyára; azonban az biztos, hogy e kérdést véglegesen megoldanunk ilyen feltevésekkel nem lehet, legfeljebb a valószínűségnek a látszatát vitathatjuk. — Legvégül közlöm a vár nevének a változatait az egyes oklevelekben: *Detreh*: 1274 (négy ízben), 1275, 1296, 1370, 1371 és 1394; *Dethreh*: 1274; *Detreih*: 1274; *Detryh*: 1274; *Detrih*: 1378; *Detruh*: 1274; *Dectruh*: 1366; *Detrehwar*: 1398; *Plawcz*: 1420, 1423 és 1431; *Blasenstein* 1394-ben és *Detrekő* 1434-ben fordulnak elő legelőször és ettől kezdve kizárólag a várnak e két utóbbi neve jön elő az oklevelekben a lehető legnagyobb változatosságú kiírással.

² *Fejér* C. D. III 1. 173. l., III 2. 466. l., IV/2. 389. l., V 1. 46. l.; *Wenzel* Á. Ú. O. II., 270. l., X. 18—19. l., XI. 230—34. l. és *Hazai Okmánytár* VI. 6—7. l.

csak úgy magyarázható meg, hogy Detrekő ekkor még nem létezett, mert különben az említett falvak nem a pozsonyi várhoz, hanem hozzá lettek volna csatolva és mint ilyenek említve, miként azt a vár felépítése után tapasztalhatjuk.¹ Ezen a nyomon 1256-ig haladhatunk.

Azonkívül bármily kevésre becsüljük is II. Otakár hadvezéri képességét,² azon hiba elkövetését még sem lehet róla feltételezni, hogy az 1271. évi hadjárata alkalmával Detrekőt, ha az létezett volna, megkímélje támadásától, a mikor *köröskörül* mindent elfoglalt és elpusztított. A vár sokkal fontosabb és II. Otakárra nézve sokkal veszélyesebb helyen feküdt, sem hogy ezt számításon kívül hagyhatta volna, mert ez egyenlő lett volna azon taktikátlansággal, mely az ellenségnek alkalmat nyújt a hátbakerülésre. Igaz ugyan, hogy a vár őrsége aránylag csekély száma miatt valami nagy kellemetlenséget seregének nem okozhatott, de annál nagyobb kárt tehetett volna rablásaival a védtelenül hagyott országaiban!

Legvégül, az előbb említett állítások igaz voltát bizonyítja az 1273. évi hadjárat, a mikor is kimutatható, hogy mihelyt II. Otakár tudomást szerez a vár létéről, azonnal külön sereget küld annak elfoglalására.

Mindezek alapján tehát jogosan állíthatjuk, hogy a vár építését az 1271. évnél előbbre tenni nem lehet. A királyi parancs — mely valószínűleg szóbeli volt — megtörténte után mindenekelőtt alkalmas helyet kellett kiszemelni a vár építésére. A parancs végrehajtói nagy körültekintéssel jártak el a feladatuk sikeres megoldásában. A cél, melyet elérni akartak, tisztán állott előttük: a határok biztosítása és a Morva-Kis-Kárpátok közti síkság védelme. Oly helyet igyekeztek tehát keresni, a mely egyrészt ne essen messze a határoktól, másrészt a síkság lakossága számára is könnyen hozzáférhető legyen és a mellett a természet által is lehetőleg biztosíttassék a támadások ellen. Mindezen követelményeknek megfelelt az észak-

¹ Detrekő várbirtokainak kialakulásával külön fejezetben foglalkozunk.

² *Pauler* i. m. II. 219. l. és *Ortvay* i. m. I. 310. l.

keleti irányban húzódó Kis-Kárpátoknak Dürnkruittal szemben északra kiszakadó hegynyelve, főleg ennek végső kiszökellése, mely középponti fekvésénél fogva az egész alatta elterülő síkságon uralkodott és a honnan tiszta időben nemcsak a Morva folyóig, hanem azon túl is messze el lehetett látni és az esetleges ellenség mozdulatait könnyen figyelemmel lehetett kísérni. Azonkívül a hegycsúcs három oldalról meredeksége miatt teljesen hozzáférhetetlen volt; a déli negyedik oldal is csak nehezen közelíthető meg. Hozzáfoglaltak tehát e kedvező fekvésű helyen a várépítéshez talán még az 1271. évben, de legkésőbb 1272-ben és 1273-ban, ha a vár teljesen még el nem készülhetett is, mindamellett az építés oly előrehaladott állapotban volt már, hogy a csehek nemsokára bekövetkező ostromának sikerrel ellenállhatott.

A Rábca és Moson közti győzelmet a pozsonyi béke követte, ez azonban V. Istvánnak váratlanul gyors halála miatt nem volt tartós. Egyed mesternek Gergely testvérével való elpártolása, másrészt Németújvári Henriknek visszatérése a király hűségére, végül Béla hercegnek, II. Otakár sógorának, erőszakos megöletése, a háborút kikerülhetetlenné tette. Jól tudták ezt a magyar királyi udvarban és siettek megelőzni a csehek támadását. Csak Máté 1273 elején már tüzzel-vassal pusztította Ausztriát és Stiriát s ezt a becsapást követte csakhamar a második is. De a visszatorlás sem késett sokáig és ez alkalommal Győr az ellenség kezébe esett. Igaz ugyan, hogy a magyar hadak kevéssel utóbb ismét visszafoglalták Győrt, azonban a hadjáratra ezalatt felkészült II. Otakár seregével nemsokára betört Magyarországra, mindenütt nyomában járván a neki Laa alatt nagy veszteségeket okozó magyar seregnek. Így jutott el a legrövidebb úton, az Egyed mester visszapártolása által ismét a magyarok kezébe került Pozsonyhoz és azt újból megvitte és a Vág folyóig elfoglalt minden erősséget. Majd pedig átkelven a Dunán, hatalmába kerítette Győrt, sőt Sopron is meghódolt neki. A nélkül, hogy komolyabb ellenállásra talált volna, kivonult az országból.¹ A magyarok, miként V. István alatt, úgy most

¹ Huber i. m. I. 459—63. l. és Pauler i. m. II. 304—14. l.

is az elfoglalt erősségek visszavételét kezdték meg és elsősorban Nagyszombatot vették ostrom alá. Alig hogy a város bevétele sikerült, a seregnek sietnie kellett a már ekkor erősen szorongatott Detrekő felmentésére. Míg II. Otakár u. i. a Dunántúlt pusztította, azalatt Detrekő vitéz őrsége Ausztria és Morvaország egy részét bekalandozva, rabolt és gyűjtogatott mindenfelé. II. Otakár Ausztriába visszatérve, értesült minderről s a merész portyázások feletti haragjában nagy és ostromszerekkel jól felszerelt sereget küldött át Detrekő megvételére és lerombolására. Az ostromló sereghez több, zsákmányra éhes osztrák nemes is csatlakozott. Azonban a vár őrsége vitézül tartotta magát, a támadásokat visszaverte s a vár feladására nem volt hajlandó, erősen bízva övéik felmentő seregének jövetelében. Nem is csalatkoztak! A felmentő sereg élén állottak: Dezső nádor, a ki Okics vár ispánjának is szokta magát írni, Joakhim, még ekkor tárnokmester és a király hűségére visszatért Egyed mester. Mellettük találjuk: a Hahót vagy Buzád nembeli Atyusz veszprémi és Sebestyén tornai ispánokat is népeikkel. A pozsonyi-, zalai-, nógrádi-, nyitrai- és a vasvármegyei várjobbágyok szintén a felmentő seregben voltak. Ez a tetemes számú segítő-csapat a csehek nemcsak a vár további ostromában akadályozta meg, hanem nyílt csatára kényszerítve, a vár alatt elterülő síkságon keményen megverték őket. Számos holttest borította a csatateret, igen sokan fogságba estek, a kiket aztán a király elé vezettek, közöttük nyolcz cseh főurat. A magyarok közül a csatában vitézségükkel különösen kitűntették magukat a már említett Atyusz veszprémi és Sebestyén tornai ispánok,¹ Román és Pósa szegfalvi,² Benedek fiai: János, Péter és Pál okoli nemesek,³ valamint Upocs fia Egyed nógrádi várjobbágy.⁴ Mások számos foglyokra tettek szert: így Miklós ispán fiai: László és Miklós Kyrunguerth nevű német gróf egyik rokonát fogták el és sokakat megsebesítettek,⁵ a Ják nembeli Ebed fiai: Kemény,

¹ Wenzel Á. Ú. O. XII. 91. l.

² Hazai Okmánytár VII. 147. l.

³ Wenzel Á. Ú. O. IV. 40. l.

⁴ Fejér C. D. VII 4. 150. l.

⁵ Hazai Okmánytár III. 22. l. és Wenzel Á. Ú. O. IX. 64. és 68. l.

Radnót és Ják is egy előkelő fogolyra tettek szert, kivél aztán a királynak kedveskedtek.¹ De kiváltképen magasztalólag kiemeltetnek a Bés nemből származó Benedfia Bés érdemei, a ki a legyőzött ellenségből többeket elfogott és az egész harc folyamán oly hősieesen viselte magát, hogy hírneve «az egekig elhat».² Azonban nemcsak a csehek, hanem a magyarok részéről is sokan elesetek, vagy súlyosan megsebesültek, nevezetesen: a Hont-Pázmányneembeli Benedekfia Apa³ és Olgyai Andrásfia Péter, Tamás, szlavóniai bán familiarisa, és Olgyay-család őse⁴ és még mások. A győzelem híre nagy örömet keltett a királyi udvarban! Hisz — úgyszólván — ez volt az egyetlen nagyobb, nyílt mezőn megnyert csata a magyarok részéről, melyet e hadjáratban az ország területén kivívtak. IV. László sietett is a harcban kitünteket megjutalmazni birtokok adományozásával, nemesítéssel, vagy birtokaik újabb megerősítésével.

A detrekői csata volt az 1273. évi hadjárat legutolsó mozzanata. Mindkét fél a nélkül, hogy tényleges bekét kötöttek volna, abbanhagyta az ellenségeskedést. II. Otakár figyelmét teljes mértékben lekötötte a német királyválasztás, melyet nem tudott sem megakadályozni, sem pedig az erre vonatkozó előzetes tanácskozásokat az általa kívánt mederbe terelni. A választófejedelmek II. Otakárt még szavazati jogától is megfosztották és 1273 okt. 1-én Habsburg Rudolfot kiáltották ki királynak. II. Otakár mindjárt kezdettől fogva nem ismerte el Rudolfot és a pápához föllebbezett Rudolf pedig elhatározta a cseh király veszélyessé vált hatalmának megtörését, miután trónjában biztosnak érezte magát s a pápa elismerését is megnyerte, sőt ez II. Otakárral szemben a dolgoknak szabad folyást is engedett. A bekövetkezendő háború kimenetelének sikerét nagy mértékben befolyásolta a magyar királynak egyik vagy másik félhez való csatlakozása. Igyekeztek is őt mindketten megnyerni.

¹ *Kubinyi Árpád*korl Oklevelek I. 92. l. és *Wenzel Á. Ú. O. IX. 59. l.*

² *Hazai Okmánytár VIII. 158. l.* Ugyanezt Károly Róbert 1325 ápr. 23-án Folkusfia Miklós gr. kérésére privilegiális alakban átírja. *Magy. Nemz. Múz. Törzsanyag.*

³ *Wenzel Á. Ú. O. IX. 52. l.*

⁴ *Hazai Oklevéltár 72. l.* és *Wenzel Á. Ú. O. IX. 113. l.*

Magyarország ez időben a legvadabb polgárháborák színtere volt. Nem volt akkoriban az országban «semmi sem állandó, csak a fejtelenség». Míg Loránt nádor vezette az ország kormányzását, ez inkább hajlott II. Otakárhoz, mint Rudolphhoz, kivel csakugyan békét, sőt szövetséget is kötöttek. Alig hogy azonban Joakhim ismét magához ragadta a hatalom gyeplőit, Magyarország Rudolphhoz kezdett közeledni és ez az irány állandó maradt. Rudolf a magyarokban hűséges szövetségest nyert, kik nem hagyták cserben a döntő pillanatokban sem. A világtörténelmi jelentőségű csata Rudolf és II. Otakár között közvetlen az ország határa mellett, Dürnkruz és Drösing között, ép szemben Detrekővel folyt le 1278 aug. 26-án. A csatában II. Otakár halálát lelte, seregének nagy része a mezőt borította. S míg e győzelem a Habsburgok nagyhatalmának forrását képezte, addig az ifjú magyar király főemberei «politikátlan nagylelkűségükben beérték a dicsőséggel, hogy a római király talán kezét szorított velök, barátságáról biztosította őket és örök haláljáról a magyar nemzetet».¹ Nem is hirdeti más a magyar fegyverek győzelmét, mint csak a pozsonyi szent Ferenczrendiek temploma és rendháza, melyet IV. László a zsákmányból a diadal emlékére újjá építtetett.²

A dürnkruzi győzelem hatása, mely a pártoskodó ország erejét egyesítette, nem tartott sokáig. Minden folyt tovább a régi rendetlenségben. Egyik polgárháborút követte a másik, az ország maga pedig pusztult és elszegényedett. A királyi hatalom mindinkább alásülyedt, az olygarchák hatalmával szemben nem birt érdemlegesebb eredményt elérni, ha akart is. Mind e szomorú állapotokat az ország nyugati határai is megéreztek. Pozsonyt 1286-ban, a Pécz nemzetségből származó Apor, Német-újvári Henrik fiai tanácsára és segélyével bevette, de a pozsonyvármegyei nemesek és várjobbágyok, Péterfia János vezetése alatt azt csakhamar visszafoglalták.³ A mikor Albert osztrák herczeg

¹ Az idézet *Pör Anál* Trencsényi Csák Máté 28. l. vége, míg a többi rész *Huber* i. m. I. 496., 499–502., 520. l. és *Pauler* i. m. II. 318–20. l. alapján.

² *Ortway* i. m. I. 337–42. l.

³ *Wenzel* Á. Ú. O. XII. 451–453. l. Téved Ortway, midőn való-

is fellépett a Henrikfiak ellenében, Pozsony most az osztrákok kezébe került, akiknek zsarolásaitól a pozsonyi polgárokat a haimburgi béke mentette meg, melyet III. Endre kötött 1291-ben Alberttel,¹ s a melyben ez utóbbi kötelezte magát a kezében levő összes magyar erősségek visszaadására.

A külellenségtől így megszabadult országban a békének nem sokáig örvendhettek. Henrik fiak révén, kik a haimburgi békét saját érdekeikre nézve sérelmesnek találták, a belháborúk ismét megindultak. Pozsony várát, sőt csaknem az egész vármegyét a Henrik fiak újból elfoglalták. Kezükbé került Detrekő is, melyet János és Miklós testvérek ostromoltak meg. III. Endre főlovászmesterét és egyúttal pozsonyi ispánját, Csák Mátét küldte a lázadók hatalmának megfékezésére és megtörésére. Csák Máté atyjától, Pétertől örökölte a Németújváriak ellen való gyűlöletét s örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy haragját ellenfelein kitöltse. Csakugyan sikerült neki a Németújvári testvérek csapatait Pozsony vármegyéből kiszorítani, magát Pozsonyt pedig elfoglalnia, melynek megvételeben Majnolt fia Vörös Ábrahám, Csák Máté «comes curialis»-a különösen kitüntette magát. Máté őt küldte Detrekő visszaszerzésére is, a mely feladatának megoldásában ismét tanujelét adta vitézségének. A várát «Isten segítségével, övéinek és saját vérének hullásával» elfoglalta 1292 derekán, a miért később jutalmul királyától Újvár kerületét nyerte adományképen.²

szinüleg Szabó: Kún László 133. l. alapján Pozsonynak 1287 elején vagy 1286 legvégén Aportól való visszavételét Csák Máténak tulajdonítja. Id. műve I. 351—52. l., mivel a fenti oklevél világosan mondja: «*castrum eciam Posoniense per eundem Opur, auxilio et exacrabili consilio filiorum Henrici infidelium Regni nostri specialium, obsidione facta non modica captum et detentum, idem Comes Johannes non parcendo persone sue suorunq;ue proximorum, nec amissioni possessionum sew rerum, laudabili sagacitate recuperatum personaliter ad nos accedens nostre reddidit potestati*». Pauler helyesen adja elő a tényállást. Lásd i. m. II. 577. l. 329. sz. jegyzetét.

¹ Pauler i. m. II. 395. és 433. l.

² Apponyi-cs. Oklevéltára I. 32. és Fejér C. D. VII/2. 196. l. Újvár a mai Holics, mely régente Pozsony, most Nyitra vármegyéhez tartozik. Országos Levéltár. Diplomatikai Osztály. 19047. sz. alatti oklevél így említi: «Holics alias Novum Castrum».

Csák Máténak hírnevét a szerencsés hadjárat nagymértékben növelte. Ő ezt hatalmának gyarapítására, birtokszerzésre használta fel. E tekintetben nem igen volt az eszközökben változatos. Míg eleinte törvényes formák között is került kezeihez egy-két birtok, így a cseklészi vár, majd 1296-ben Vöröskő fele-része,¹ később nem hederített a törvényekre. Mégis kezdetben befolyása az ország kormányzásában emelkedőben van. III. Endre vitézségére való tekintettel, mely a folytonos pártviszályok miatt ez időbég főleg igen becses tulajdonság volt, nádorrá tette őt, de erőszakoskodó és kapzsi természete miatt csakhamar meg kellett fosztani e méltóságától s éreztetni a király haragjának súlyát is, a mennyire csak az akkori bomladozó állami viszonyok közt ez lehetséges volt.

III. Endre halála után bekövetkezett zavaros állapotok még inkább kedveztek Csák Máté érvényesülésének. Nem volt hatalom, melytől némileg is tarthatott volna.² Venczel, kit trónrajutásában hathatósan támogatott, neki adományozta Trencsén és Bajmócz várakat, valamint az egész Nyitra vármegyét, melyeket már eleddig is törvénytelenül, hatalmasul birt.³ Csák Máté főgondját ezután kis birodalmának a szervezése képezte; az ellenkirályok küzdelmeibe nem igen avatkozott be. Hatalmának súlypontja Nyitra és Trencsén vármegyéken nyugodott, de uralta őt az egész ény. Felvidék. A nemességet vagy szép szóval, vagy pedig erővel vonta magához, a ki pedig az erőszaknak sem engedett, azt elűzte, birtokait meg elfoglalta.⁴ Az így fennható-

¹ *Pór Antal* Trencsényi Csák Máté 30. l.

² III. Endre elhunytával beállott változást Csák Máté viselkedésében igen szemléltetően tárja elénk a következő eset: a Divéki nemzetségből származó Bánfia Barleus és Iroszló perben állottak Divéki Istvánfia Istvánnal, ki bűnössége érzetében Máté oltalma alá helyezte magát, ki a két testvér birtokait erővel elvette, míg III. Endre a felperesek javára ítélte. III. Endre életében Barleus és Iroszló valahogy fenn tudták magukat tartani Máté ellenében, ki mégis tartott a királytól; de már 1302-ben Máté a két testvért kényszerítette a nyitrai káplán káraikat tárgyazó jelentéseinek és III. Endre ítéletlevelének kiadására, mit a két testvér akarva, nem akarva teljesít, de ez eljárás felett a pozsonyi káptalan előtt tiltakozott. *Magy. Tud. Akad. Ltára.* 1302 máj. 19.

³ *Pór Antal* i. m. 46—48. l.

⁴ Így jártak pl. a prázsnóczi nemesek. *Magy. Tud. Akad. Ltára.* 1326.

sága alá hajtott területnek korlátlan ura volt Máté. Magát okleveleiben nádornak írja, de hívei több ízben fejedelemnek is czímeztek.¹ A királynak «de gratia et de jure» hatalmából folyó jogait Máté teljes mértékben gyakorolta. Birtokokat adományozott híveinek, vagy azokban megerősítette őket. A legfőbb bíró volt,² kihez az általa kinevezett bírák ítélete ellen fellebezni lehetett. Az idézés pecséttel történt. Tartott nemesi összejöveleteket is. Zsoldos hadserege mellett³ az általános felkelés alkalmával minden nemesnek fejenként kellett megjelenni táborában s ez alól felmentést csak Máté adhatott.⁴ Valóságos királyi

¹ *Főr Antal* i. m. 108. l.

² A Divékiek «per permissionem magnifici viri domini Mathei palatini, domini ipsorum iuxta tenorem litterarum eiusdem» osztozkodnak a nyitrai káptalan előtt. *Magy. Tud. Akad. Ltára.* 1319 szept. 4.

³ *Képes Krónika* 111. l. 96. cap. Toldy F. kiadása, Pest, 1867.

⁴ *Magy. Nemz. Múz. Ltára* Ocskay-cs. ltár. 1316 szept. 26. Ezt az eddig ismeretlen oklevelet, mely a Mátyusföld belső életébe mély bepillantást nyújt, fontossága miatt közlöm egész terjedelmében:

«Nos Matheus palatinus tenore presencium significamus universis. Quod considerantes et attendentes fidelitatem comitis Stephani dicti Luee, quibus idem nobis studuit complacere, villas Dub et Gerencher vocatas cum omnibus utilitatibus suis et pertinenciis universis (l. erre vonatkozólag u. o. 1302 okt. 6. és 1306 szept. 14-iki okleveleket) et molendinum, quod comes Aba in villa Gyos eidem contulerat et dederat (l. erre nézve u. o. 1306 nov. 8-iki oklevelet), ipsi comiti Stephano duximus iure perpetuo tenendum et habendum. Item universas possessiones eiusdem empticias, acquisitorias et quovis modo habitas in omnibus locis eidem Stephano permisimus tenendas, possidendas et habendas, ut hactenus habuit et possedit sine omni impedimento. Addicimus eciam, quod idem Stephanus, siue jobagiones sigilla nostra in congregacionibus nostris recipere non teneantur, nec racione sigillorum ipsum vel ipsos permittimus infestare. Insuper nullius iudicis nostri, saltim in presencia nostra in figura iudicii stare teneatur, nec eciam idem exercituare nobiscum vel cum nostris hominibus sit obligatus, sed Nicolaus, filius suus, nomine ipsius ad exercituandum teneatur. Ad que omnia premissa observanda fide nostra prestito nostro iuramento in ligno domini vivifice crucis presentibus nos firmiter obligamus. Et nos comes Sdezlaus de Stribeng, Stephanus magister filius eiusdem, Simun filius Michaelis, Nicolaus filius Simonis, Felicianus, Rorandus, Dionisius comites et magistri. Item Stephanus filius Pauli, Jhohannes (így!) de Zeuldivar, Martinus filius Geth, Nicolaus Nasutus, Herbordus Ablanch, Nicolaus filius Fultus, Nicolaus filus Buken, Aladarius

udvart tartott, a hol őt tárnokmestere, bírái és várnagyai veték körül.

Míg Máté ekként szorgalmatoskodott kis királyságában, azalatt az országban is nagy változások történtek. Károly Róbert Venczel távozása és Ottó kimenekülése után egyedüli ura lett az az országnak. Gentilis bibornok fáradozásai alapján 1310-ben (aug. 27.) a szent koronával Székesfehérvárott véglegesen megkoronázták. Gentilis Csák Mátét is igyekezett megnyerni és őt a király hűségére téríteni, azonban ez irányú törekvései végeredményükben czéltalanoknak bizonyultak; a szakításnak tehát meg kellett történni. Gentilis kiátkozta, a hatalmában mindinkább növekvő király pedig sereggel indult a hűtlen megfenyítésére, ki ekkor az egyházi birtokokat pusztította és az Amadefiakkal is szövetekezett. A döntő ütközet Rozgonynál volt (1312 jún. 15.), melyben Károly győzött és az Amade testvérek hatalmát teljesen megtörte ugyan, azonban Máté ereje kevésbé rendült meg. Kölesönös pusztítások váltották fel most egymást, a nagyobb hadi vállalatól mindkét fél tartózkodott, mivel figyelmüket Bajor Lajosnak és Szép Fülöpnek a német királyi koronáért való versengése kötötte le. Úgy Károly, mint Máté Szép Fülöp pártján állottak, kit mindketten segítettek is. Károly nagyobb sereget bocsátott Szép Fülöp rendelkezésére, Máté pedig végig pusztította a Lajos-párti János cseh király szomszédos területeit. Majd midőn János bosszút akarván állni a portyázásokért, Holics várát ostrom alá vette 1315-ben, Máté a vár falai alatt megverte őt.¹

Ezen győzelem után Máté újabb hódításokra határozta el magát. Volt egy-két királyi vár még a Kis-Kárpátok nyugati lejtőjén, melyek mindeddig elkerülték figyelmét s ezeket akarta

et Martinus filius Bugar magistri, qui pro domino nostro Matheo palatino unaque cum ipso sacramentum similiter in ligno domini vivifice crucis prestitimus, hec omnia premissa et singula premissorum per eundem dominum nostrum dicto comiti Stephano promittimus teneri et observari fide nostra. In cuius rei testimonium, perpetueque stabilitatis firmitatem presentes dari fecimus sigilli nostri munimine roborando. Datum sub castro Joku, dominico die proximo ante festum beati Michaelis archangeli. Anno domini M.°CCC.°XVI.°

Hártya, a hátlaapon nagy, kerek viaszpecsét nyomával.

¹ Pör Antal i. m. után.

most elfoglalni, hogy kárpótolja magát némileg azon veszteségekért, melyet Károly fegyverei okoztak neki Nógrád, Turóc és Zólyom vármegyékben. 1316 őszén Jókó várát ostromolja és foglalja el.¹ A következő évben Máté unokaöccse, Cseh István Korlátkő ellen indult, melyben Károly egyik híve: Haschendorf Wolfing volt a várnagy és a ki vitézül a közeledő ellenség elé ment s ámbár halálosan megsebesült és szolgálai közül is 13-an estek, mindamellett győzelmet aratott felettük.² Máté ezen vereség után lemondott a további foglalásokról. Ereje kezdett megfogygni, s a királyi csapatoknak nem tudott többé ellenállni, a melyek elfoglalták tőle Visegrádot és Komáromot,³ de a Mátýusföldet megtámadni még mindig nem merték.

Ama körülményből kifolyólag, hogy Detrekőt minden oldalról részint királyi, részint pedig királyhoz hű urak birtokai környezték,⁴ azt következtetjük, hogy Detrekő is elkerülte Csák Máté uralmát, mit csakis kedvező fekvésének köszönhetett.

Miként Csák Máté szereplésének korából, ép úgy az Anjouk idejéből is a várra vonatkozólag alig maradt fenn egy-két adat. Csak azt tudjuk, hogy létezett, de közelebbi forrásaink nincsenek. Ennek okát azon két körülményben kell keresnünk, hogy egyrészt ez időszak alatt Károlynak 1328-ban az osztrák herceg ellen való hadjáratát leszámítva, a nyugati határokon béke uralkodott és így az esetleges várostromokat, avagy vitézi tetteket megörökítő oklevelek e vidéket érintőleg nem is jöhettek létre, másrészt, mert Detrekő királyi birtok volt.

¹ *Magy. Nemz. Múz. Ltára* Ocskay-cs. ltár. 1316 szept. 26. A közzétett oklevél: «datum sub castro Joku» keltezése bizonyítja ezt.

² *Anjoukori okmánytár.* II. 116. l.

³ *Pór Antal* i. m. 148—49. l.

⁴ Nevezetesen északról Korlátkő, mely, mint láttuk, a király kezén maradt, — délen Dévény és Stomfa tartozékait Tellesbrunni Ruger fia Ottó bírta, miben Károly is megerősítette (*Anjoukori Okmánytár.* I. 355. l.), a Kis-Kárpátok keleti lejtőjén Szentgyörgyöt és Bazint pedig Szentgyörgyi Ábrahám fiai Sebös és Péter, Károly hívei tartották kezeikben (*Magy. Nemz. Múz. Ltára.* Törzsanyag 1397 nov. 18. átiratban tartalmazza Károly 1321 aug. 22. erre vonatkozó oklevelét), úgy hogy csak Vöröskő fele része volt Csák Máté hatalmában, mivel még északabbra már Korlátkő tartozékai terültek el.

A királyi birtokok képezték az uralkodó jövedelmeinek egyik főforrását, hatalmának alapját, miért is nagy gondot fordítottak felvirágoztatásukra, mivel ez a bevételek gyarapodását jelentette. Minden királyi vár élén állott egy, esetleg több várnagy (castellanus), a ki, ha a vár tartozékai nem voltak nagy kiterjedésűek, többnyire a birtokok igazgatását is vezette. Azonban a nagyobb és fontosabb váraknál ez utóbbi feladat teljesítését külön személy, az ú. n. «comes terrestris» végezte.¹ Mindkét állás betöltése a király jogát képezte, a ki ezt a jogát közvetlenül, avagy közvetve gyakorolta. A királyi birtokok kormányzása is a kir. udvarból történt, igen gyakran írásbelileg, csak hogy az ilyen oklevelek, akár honvédelmi, akár gazdasági intézkedést foglaltak magukba, «ad hoc» természetük miatt nem bírtak azzal a fontossággal, mint az ítélet-, avagy az adománylevelek. Értékük az intézkedés teljesítésével megszűnt, ezért nem is igen őrizték meg az ilyen leveleket s így megsemmisültek, avagy elkallódtak, a miként teljesen elpusztult a középkori magy. kir. kancellária levéltára is a mohácsi vész alkalmával a magyar történetírás pótolhatatlan kárára, a mely pedig gazdag anyagot szolgáltatott volna a királyi jövedelmek s azok kezelésére vonatkozólag is. Innen van aztán, hogy úgy a király, mint az ország méltóságainak adminisztratív természetű oklevelei igen ritkák és elenyésző számúak s ennek a körülménynek tulajdonítható, hogy Detrekőre nézve is a XIV. század első feléből egyáltalán nincs adatunk, a század második feléből pedig csak néhány várnagyának neve maradt reánk.

Lehetséges, hogy Detrekő is azon uradalmak közé tartozott, melyeket István herczeg, Lajos király öcscse az osztrák és a morva határszéleken bírt, de ezt források hiányában biztosan eldönteni nem tudjuk.² De ha tényleg azok közé tartozott még így is 1354-ben István hg. halála után már a király közvetlen hatalma alá szállott volna, miként látjuk ezt a királyi várnagyok szereplésénél.

¹ *Magy. Nemz. Múz. Ltára.* Törzsanyag 1375 máj. 29. «Nos magister Ladislaus, filius Pousa, castellanus de maiori Kemluk ac Jacobus filius Iwank, comes terrestris loci eiusdem...»

² *Pór Antal* Az Anjouk kora. 381. l.

1366-ban Detreköcsütörtök határjárásánál, mely még II. Endre korától kezdve a Bazini és Szentgyörgyi család tulajdonát képezte, ¹ ott találjuk Gergelyt és Mihályt, a detrekői és borostyánkői várnagyokat.²

1370-ben már a Bereg vármegyéből származó Sebestyént, Barnabási Miklós fiát találjuk a várnagyi tisztségekben, a ki hat évvel előbb atyafiával, Anarcsi Istvánfi Lászlónak fiával, Tamással egyetemben 200 arany forintért Csermeni Ellősfia Miklósfi Tamástól Kisbossány falut négy évre zálogba vette. Miklósfi Tamás külföldre készült utazni, mihez pénzre volt szüksége s ezért zálogosította el Kisbossány birtokát, a faluban levő két kerékkel bíró malmával együtt,³ testvérének, Jánosnak beleegyezésével. A záloglevélben szavatosság és négy évi határidő volt kikötve, de azon korban is ritkaságok közé tartozott a zálogbirtokoknak a meghatározott időben való visszaváltása. Így most is már négy év helyett hat év is eltelt és Miklósfi Tamás még mindig nem mutatott hajlandóságot a zálogösszeg megadására, sem pedig János testvére. Végre is Lászlófi Tamás, ki időközben semptei várnagy lett, beleunt a várakozásba, a pénzre is szüksége volt valószínűleg és így örömmel vette rokonának, Sebestyén detrekői várnagnak ajánlatát, a ki hajlandó volt a zálogösszegnek ráeső részét, a 100 arany forintot neki kifizetni. E szerint Lászlófi Tamás a neki már kifizetett 100 arany forint ellenében Kisbossány birtokából az öt megillető zálogjogot Sebestyénre ruházta;⁴

¹ *Fejér* C. D. III 1. 173. és egészen pontosan megjelent a *Hazai Okmánytár* VI. 6–7. l.

² *Orsz. Levéltár*. D. O. 5446. A szöveg nem mondja meg világosan, hogy a kettő közül melyik a detrekői várnagy, csak sejteti, hogy Gergely «... ac Gregorio et Mychæle, castellanis castrorum Dectruh et Porostyan vocatorum...».

E helyütt fogadja hálás köszönetem *Dr. Csánki Dezső* orsz. főlevéltárnok úr, a ki a várra vonatkozó anyagát nagy előzékenységgel bocsájtotta rendelkezésemre; nevezetesen *Orsz. Ltár*. D. O. 10893, 11431, 13121, 13649, 15039, 20549 és a következő előttem még ismeretlen okleveleket: *D. O. 5446, 6582, 12755 és 17777*.

³ «... et specialiter molendino, in fluvio Nitra ante ipsam villam Kis Bossan habito, duas rotas volventes, seu duos lapides currentes in se continente...».

⁴ *Magy. Tud. Akad. Ltára*. 1370 júl. 13.

Sebestyén pedig a következő évben, 1371-ben megjelent a pozsonyi káptalan előtt és ott bevallotta, hogy halála esetén Kisbossány zálogjoga szeretett feleségére, Wask mester leányára, Erzsébetre szálljon át, ha ez túlélné őt, a ki azonban a zálogösszegért, a 200 arany forintért, köteles minden akadékoskodás nélkül Miklós fiai Tamás és János kezeibe azt visszabocsátani.¹

Detrekő tartozékaiból királyaink hosszú ideig nem adományoztak senkinek. 1377-ben azonban Lajos király tekintetbe vévén Szentgyörgyi Sebős fia Péter fiainak Tamásnak és Péternek hű szolgálataik érdemeit, melyet ezek az ő részint szerencsés, részint pedig szerencsétlen vállalataiban szerettek, hűségük «valamelyes» megjutalmazása fejében Detrekő birtokaiból Kislévár és Öregyháza üres és lakatlan területét adományozza nekik, valamint örökösüknek,² egyúttal meghagyja a pozsonyi káptalannak, hogy azok birtokába a szokásos módon vezessék és iktassák be őket. A káptalan siet eleget tenni a parancsnak, melynek teljesítésénél ismét ott látjuk a detrekői várnagyot, Cseklézi Lőkös fia Miklóst, úgyszintén alvárnagyát, Kápolnai Mátéfi Jánost.³

Pár évvel ez adományozás után következett be Lajos király halála (1382 szept. 10.), mikor a belküzdelmek, ha nem is rögtön, de nemsokára ismét felújultak és hatásukat a nyugati határok most is megérezték. Az ország királynője Mária lett volna ugyan, de helyette anyja, Erzsébet uralkodott, ki Zsigmondot, Mária jegyesét, nem szerette csélcsap, pazarló. főleg pedig uralomra vágyó természete miatt és igyekezett tőle megszabadulni. A diplomáciai lépéseket Erzsébet a mással való házasság ügyében tényleg meg is tette a francia királyi udvarnál, mely eredményesnek mutatkozott s ha váratlan akadály közbe nem jön, úgy minden bizonynyal Lajos, orleansi herceg lesz Mária férje, ki már Lajos király házassági politikájában is szerepelt. Azonban Zsigmond, miután látta, hogy az ünnepé-

¹ U. o. 1471 jún. 29. Eredetiben és két másolatban. Ugyanitt található az 1364 febr. 27. záloglevél is.

² *Orsz. Ltár.* D. O. 6432.

³ *Orsz. Ltár.* D. O. 6582.

lyes kötésekben nem bízhat,¹ jogának érvényesítése érdekében fegyverhez nyúlt. Hogy megfelelő segítséget biztosítson magának, Brandenburgot átadta bátyjának Venczel cseh királynak. Józsa és Prokóp rokonainak, morva örgrófoknak pedig a Mátyusföldet zálogosította el nagy pénzüsszegért, mely még birtokát sem képezte.² Ép ily módon igyekezett magának a magyarok közül is többeket megnyerni.³ Így felkészülve és a siker reményében minden atyai örökségét feláldozva, megindult hadaival Magyarországra 1385 május végén. Pozsony város tanácsa jún. 1-én már arról értesíti Erzsébet királynét, hogy Niederspeuger János elfoglalta Éleskő királyi várat Detrekő szomszédságában s egyúttal katonaságot toboroz maga körül s jelenleg már 400 lándzsával rendelkezik. Hallomásból híret vettek annak is, hogy a legközelebbi szombaton (jún. 3.) 4000 gyalogos és 600 lándzsa fogja átlépni az ország határát, miért is kéri a királynét, hogy értesítse őket, mihez tartsák magukat, hogy hűségüket a szent korona és a királyi felségek irányában megőrizhessék.⁴ Úgy lát-szik, hogy Erzsébet királyné, kinek figyelmét a délvidéki ügyek teljesen lekötötték, nem igen nagy fontosságot tulajdonított Zsigmond eme vállalkozásának, legalább nem maradt semmi nyoma az ellenében tett intézkedéseinek. Nyitra elfoglalása után Pozsony is meghódolt Zsigmondnak, Erzsébet pedig belátta, hogy az egybekelést el nem halaszthatja tovább, a mely ez év őszén csakugyan meg is történt.⁵ Zsigmond törekvése ezután a hatalom elnyerésére irányult, s a viszonyok nagyon kedveztek céljának.

¹ *Fraknói V.* Nagy Lajos házassági politikája. Budapesti Szemle 1913. jan. füz. 39—48. l.

² *Pór Antal* Az Anjouk kora 370. l.

³ Így Zsigmond 1386 jan. 13-án Brünmben kelt oklevelével megígérte Dubi Kraezen fiának Andrásnak és ennek érdemeire való tekintettel Pál, János, Mihály és István testvéreinek, hogy mihelyt elnyeri a magyar királyi koronát, hűségük megjutalmazására nekik fogja adományozni a nyitravármegyei Szentvid és Felsőszentvid nevű falvakat: «ita tamen, si in eisdem serviciis nostris se fideliter et constanter ad nostre voluntatis beneplacitum conservabunt». *Magy. Nemz. Múz. Levéltára*, Ocskay-es. levéltár.

⁴ U. o. Törzsanyag 1385 jún. 1.

⁵ *Pór Antal* Az Anjouk kora 370. l.

A győri egyezség nagy haladást jelentett e tekintetben, a királynők elfogatásával beállott nyomasztó helyzet pedig a királylyá váló koronáztatását tette szükségessé, a mi 1387 márczius utolsó napján tényleg meg is történt. Zsigmond, miként a korona elnyerése utáni fáradozásai alkalmával, úgy most a korona megtartása és biztosítása érdekében viselt harcokban is szertelen adományok által igyekezett magának híveket szerezni. Zsigmondnak ezt az eljárását legfeltűnőbbben bizonyítja Stiboriczi Stibor szereplése.

Stibor lengyel származású volt és eleinte Lajosnak, mint lengyel királynak a szolgálatában találjuk. A király halála után kevéssel utóbb Magyarországra jött és itt Erzsébetnek és Máriának szolgált hűséggel, majd pedig Zsigmondnak lett a leghivebb embere, ki mellett annak jó és balsorsában egyaránt kitartott és így trónjának egyik legkiválóbb támasza lett. Résztvett Mária királynőnek fogságából való kiszabadítását célzó hadjáratban Horváti János és Palisnai János vránai perjel ellen, azonban ez alkalommal szerencsétlenül járt, mivel a lázadók fogságába esett, melybe csaknem belepusztult. Mária kiszabadulása alkalmával számára is megnyílt a börtönajtó és Zsigmond, hogy szenvedéseiért kárpótolja, megtette pozsonyi főispánná,¹ több nyitra- és pozsonyvármegyei falut, valamint Beczkó és Ugrócz várakat adományozta neki.² Midőn pedig Stibor és testvérei, Miklós és András, honfűsítésük alkalmával 1389 jan. 16-án hűséget esküdtek a szent koronának s ez által Zsigmond királynak, Mária királynőnek és az ország rendeiének,³ Zsigmond birtokok adományozásával halmozta el újból. Neki és örököseinek adta Mária királynő hozzájárulásával a nyitramegyei Vigvár helységet,⁴ Torbágyot Fehér,⁵ Savar helységet Pozsony megyében⁶

¹ *Történelmi Tár* 1907. 43. l.

² *Wenzel* Stibor vajda 48—52. és 54—55. l. Mária királyné Ugrócz adományához 1391-ben adja hozzájárulását. *Magy. Nemz. Múz. Ltára.* br. Mednyánszky letétemény.

³ *Fejér* C. D. X/1. 561. l. Az eredeti *Orsz. Ltár.* D. O. 7470. sz. alatt, Miklós szép, függő pecsétével.

⁴ *Wenzel* Stibor vajda 57. l.

⁵ U. o. 59. l.

⁶ *Magy. Nemz. Múz. Ltára.* Törzsanyag 1392 okt. 25.

és végül Csejte várát ¹ tartozékaival egyetemben. Ily módon Stibor rövid idő alatt jelentékeny kiterjedésű uradalmakhoz jutva, csakhamar meggazdagodott, s midőn Zsigmond a mindinkább veszedelmesen fellépő törökök ellen készülődött, a kik már az ország területére is becsapkodtak, de a hadjárat költségeinek fedezésére elegendő pénzzel — mint ez nála megszokott körülmény volt — nem rendelkezett, Szucsán várát Stibornak és két testvérének, Miklós és Andrásnak, 3000 arany forintért elzálogosította 1393 őszén.²

Stibor ez időben már nagy hírnévnek örvendett az egész országban. Még javában folytak délen a harcok, melynek élén most a lázadó főuraknál sokkal veszélyesebb és hatalmasabb Tvartkó bosnyák király állott, a midőn a nyugati határon az osztrákok személyében ismét egy ellenség jelentkezett. Az ellenségeskedésekre okul az osztrák kereskedőkön elkövetett jogtalanságok szolgáltak, mit hogy megtoroljanak, egy nagyobb osztrák csapat váratlanul megtámadta a határokat, rabolt, fosztogatott és igen nagy zsákmányra tett szert, melylyel az országból kifelé igyekezett. Alig hogy értesült azonban Stibor pozsonyi főispán az osztrákok betöréséről, rögtön összegyűjtötte övéit és az ellenség után eredt s éjjel nappallá téve vette azt üldözőbe, mikor pedig utólérte őket, megütközött velük, s ámbár az ellenség számára nézve jóval felülmulta seregét, mégis fényes győzelmet aratott felettük. Az osztrákok vezére fogságba esett 160 katonával együtt, kiket Stibor saját bilincseikbe veretett, sokak arcán pedig karddal jelet vágatva csúfosan elkergetett, hogy gyászos vereségük bizonyosságai legyenek, egyúttal elrettentő például szolgáljanak azok számára, a kik hasonló rosszban törik a fejüket.³

Az osztrákok e veresége nagyban egyengette a békekötés útját, mit az osztrák hercegek csakhamar meg is kötöttek Zsigmonddal, sőt vele szövetségre is léptek.⁴ Zsigmondnak fontos érdeke volt, hogy a nyugati határszéleken béke uralkodjon, mivel délen még a lázongókkal volt elfoglalva, mikor már is

¹ U. o. 67. l.

² Wenzel Stibor vajda 69. l.

³ Wenzel i. m. 98. l.

⁴ Schönher Az Anjou-ház örökösei 410. l.

újabb ellenség tünt fel a törökökben, a kik ekkor már a Balkán nagy részén uralkodtak és a magyar határszéligen nyomultak elő. Az összeütközések 1390 óta csaknem napirenden voltak és a király 1392-ben maga is ellenük indult és sikerrel harczott. Zsigmond e hadjáratában jelen volt Stibor is, a ki ismét kitüntette magát úgy a török, mint a szerbek elleni harcokban és a király ez alkalommal, ha egy kissé elkésve is, de annál gazdagabban jutalmazta kedvelt hívének szolgálatait. 1393-ban több pozsonyvármegyei falut ajándékozott Stibornak, 1394 május 22-én pedig örökjogon Stibornak és utódainak adta Jókó, Korlátkö, Éleskö, Berencs és Detrekő várakat, valamint nagy kiterjedésű uradalmait, a Beczkőről szóló,¹ úgyszintén az előző évi adományait pedig újból megerősítette.² Mindez ugyanazon az egy napon történt, sőt még az iktatási parancsok is e napról vannak keltezve,³ s nagyon valószínű, hogy még e napon küldték el azokat, mivel a pozsonyi káptalan már jún. 2-án jelenthette a királynak, hogy Stibort Detrekő és a hozzátartozó 17 helység birtokába beiktatta és bevezette minden ellenmondás nélkül.⁴ A többi várak birtokába való beiktatásról szóló jelentés is csak kevéssel utóbb történt.⁵ Az érdem ily bőkezű jutalmazása a maga nemében páratlan jelenség és csak Zsigmond pazarló természetével lehet megmagyarázni Kétségkívül nagy érdemei lehettek Stibornak, de egy vár adományozása is elegendő lett volna azok megjutalmazására, azonban Zsigmond öt királyi várat ad neki egyszerre s egyúttal a pozsonyi főispánság mellé neki adja a trencsénit is.⁶ Zsigmond örökös pénzzavarainak kulcsa tehát nem egyedül mulató hajlamaiban keresendő, hanem azon eléggé megfontolatlan cselekvésmódjában is, melylyel a királyi várjavakat minden alapos ok nélkül eladományozgatta s ezzel a királyi hatalmat is aláásta.

HÁZI JENŐ.

¹ Wenzel i. m. 73—77. l. A jókói vár birtokába való beiktatás *Magy. Nemz. Múz. Ltár.* Ocskay-es. ltár. 1394 júl. 20. alatt van.

² *Magy. Nemz. Múz. Ltár.* Törzsanyag 1394.

³ Wenzel i. m. 77—79. l.

⁴ Wenzel i. m. 80. l.

⁵ U. o. 79—80. l.

⁶ *Tört. Tár.* 1907. 171. l.